

kakor ne čudim, zakaj je tudi med posamnimi ljudmi kolikor glav, toliko misel.

Podučno berilo za mladost.

XII.

Naravoslovje.

7. Elektriika.

Že dolgo pred Kristusovim rojstvom so Greki poznali kamen jantar, ki so ga imenovali elektron. Zasedili so, da ima ta kamen v sebi tako moč, če se dergne, da na se vleče reči, in jih zopet odganja. Pozneje se je zapazilo, da imajo tako moč tudi druge reči, če se dergnejo. Moč tedaj, ktera reči k sebi vleče in jih zopet odganja, se imenuje elektriika; reči pa, v kterih se zbuja ta moč, so električne reči. Mnogo reči pa je, v kterih se ta moč ne zbudí, akoravno se dergnejo; imenujemo jih neelektrične reči, h kterim se prištevajo posebno rudnine. Ako zeló dergneš steklo ali smolo v tami, se ti prikaže na teh rečeh nekaka svitloba; in če se take dergnjeni reči pritakneš s perstovim kolenčkom ali z kako rudninsko rečjo, se uterne živa električna iskrica, ki tudi nekoliko terkne in v perst zbode. To dela elektriika. Ta električna moč pa se tudi rabi pri telegrafu ali daljopisu. Po dratu, ki je napeljan pri cesti od mesta do mesta, šine kakor blisk električna iskrica, in po posebni napravi naznanja besede. Tako gre novica v enem trenutku po 40.000 milj daleč. Kar pa je pri električnih rečeh v mali meri, se godí v zraku o hudem vremenu v veliki meri. V različnih soparjih, ki so v zraku, se nabere toliko elektrike, da se nam kaže v blisku in gromu. Včasi električne iskre švigajo iz enega oblaka v drugega, in takrat pravimo, da se bliska; ako pa udari taka iskra na zemljo, pravimo, da treši ali da je strela udarila. Strela vleče naj raji v visoke reči, v zvonike, visoke hiše in drevesa. Kedar švigne električna iskra ali kedar se zablinkne, tudi zagermi; vendar ker se svitloba hitreje razširja do naših očí kakor glas, zato vidimo poprej blisk, in slišimo pozneje germenje. Blisk in germenje je božja dobrotá, akoravno se ga bojimo. Po blisku in germenju je zrak bolj čist in zdrav in zemlja bolj rodovitna. Blisk in strela pa se

tudi po napravljenem strelovodu lahko vjame in odpelje po železni šini v zemljo, da nikomur ne škoduje.

Novice.

Iz Trsta. „Ilirski Primorjan“, podučiven, omikaven in kratkočasen list za slovensko ljudstvo. — Tako bi se imenoval list, ki bi ga jest rad na svitlo dajal v prihodnjem letu vsak mesec dvakrat na eni polji čednega popirja. Plačilo bi znašalo zanj v Trstu in v njegovi okolici le en goldinar in dvajset soldov na leto, tedaj 10 soldov na mesec in 5 soldov za vsak list posebe, zunaj Trsta in njegove okolice pa 1 gold. in 44 sold. na leto, ali 12 soldov na mesec in 6 soldov za vsak list posebe. Pač majhen strošek!

Njegov zapopadek bi se natančno in oistro ravnal po razumni moči, in pa po pravi potrebi našega ljudstva. Pisal bi se prosto, sicer pa v čistem slovenskem jeziku, bistro, razumljivo in primerno naravi našega lepega, gladkega in bogatega jezika, kakor se tudi spodobi. Kar se tiče državnih reči ali politike, bi se govorilo le o tem, kar je bolj znamenitega in znanja vrednega, pa vselej prav jasno in po domače. Objavljale bi se marsiktere novice, važniše, podučivne in tudi kratkočasne, pa ne predolge pripovedke in pesmi nove in pa tudi stare našemu ljudstvu morda še neznane. Pisalo bi se večkrat o poljedelstvu, gospodarstvu, obrtništvu, zdravstvu, popravljenu našega, tu in tam še zmirom spačenega jezika, kakor tudi o cerkvenih in šolskih zadevah i. t. d. Bolj važne reči, ki jih ljudstvo težko razuméva, postavim, natorne (naravne) prikazni, ena ali druga važna in koristna znajdba, in še druge, bi se razjasnovale na tanko v primernih vprašanjih in odgovorih, to je v dvogovorih med nekim učenim gospodom (Slavoljubom) in med neučenim, pa radovednim kmetom (Metevžem), ktereга bi uni lepo podučeval. — Po tem takem bi se ta list lahko rabil ob priložnosti tudi v šolah, zlasti nedeljskih, in bi sploh bil pripraven za več odraščeno mladino — to nado naše prihodnosti.

Ker pa izdavanje omenjenega lista mi je le mogoče, ako se poprej oglasi zadostno število bravcev (čitateljev), da se opravljajo stroški, se čutim prisiljenega iskati in zagotoviti si prej po njih zdatne podpore, da ne delam v en dan ali na srečo, in pa morebiti — sebi v škodo. Ljubi domorodci! vtisnite si dobro v srce, kar sem dozdej rekel. (Gotovo! Vr.) Premislite daleč, da po nesreči med našim ljudstvom še premalo, in po nekih krajih clo prav nič se ne bere sedanjih slovenskih listov in kakih si bodi drugih spisov ali knjig (uzroki te žalostne prikazni so razni, pa dobro poznani in očitvidni!), in pa da zlasti ravno zategadel še vedno temá nevednosti v važnih zadevah obdaja in zagrinja kmete našega slovenskega naroda. Prevdarite, vas prosim, vse to, in premislite poslednjič tudi, da se mora zares vsakemu Slavjanu žalostno pozdevati, ako vidi, da v tukajšnjem mestu, ktereга imé je pač slavjanskega izvira, in ktereга okolica je čisto slovenska, ravno kakor so tudi meječe se ž njo bližnje dežele, izhaja mnogo listov